

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT
OŚRODEK INFORMACJI

629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04
693 - 46 - 92, 625 - 76 - 23

UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT. 24
00 - 503 W A R S Z A W A
TELEFAX 629 - 40 - 89
E-mail: sekretariat@cbos.pl

INTERNET

<http://www.cbos.pl>

BS/173/2007

SPOJRZENIE NA DEMOKRACJĘ PO WYBORACH PARLAMENTARNYCH

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, LISTOPAD 2007

PRZEDRUK I ROZPOWSZECZNIANIE MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

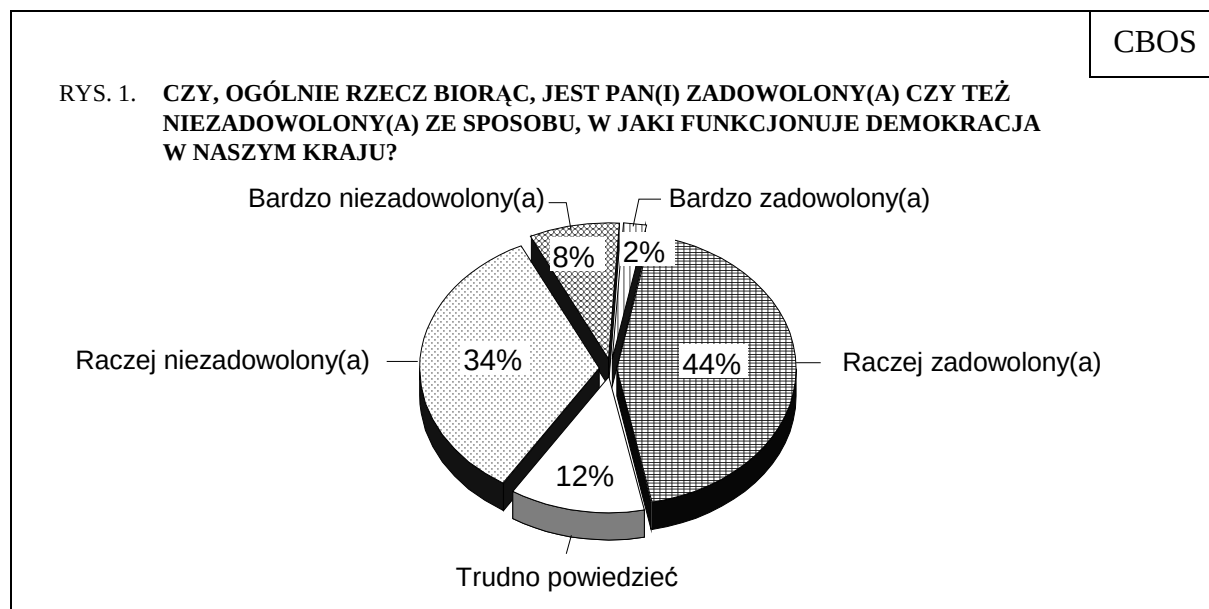
Znak jakości przyznany CBOS przez Organizację Firm Badania Opinii i Rynku
12 października 2007 roku

- ☐ Po październikowych wyborach parlamentarnych znacznie poprawiły się oceny funkcjonowania demokracji w naszym kraju. Obecnie więcej osób deklaruje zadowolenie z tego, jak ona działa (46%), niż wyraża niezadowolenie (42%). Poziom zadowolenia jest najwyższy od czasu, kiedy zaczęliśmy je mierzyć.
- ☐ Zdecydowana większość Polaków (74%, o 15 punktów procentowych więcej niż w maju bieżącego roku) podziela opinię, że demokracja ma przewagę nad innymi formami rządów. Większość respondentów (70%) zgadza się też ze stwierdzeniem, że demokracja nie jest wprawdzie dobrym ustrojem, ale nie ma lepszego od niej.
- ☐ Systematycznie spada przyzwolenie na niedemokratyczne formy rządzenia. Obecnie tylko niespełna jedna piąta badanych (18%, o 11 punktów mniej niż rok temu) uważa, że rządy oparte na silnym przywództwie są zdecydowanie lepsze od demokratycznych. Z opinią tą nie zgadza się prawie dwie trzecie ankietowanych (62%, wzrost o 17 punktów).
- ☐ Mniej więcej co trzeci respondent (31%, o 9 punktów mniej niż rok temu) skłonny byłby zaakceptować w pewnych okolicznościach rządy niedemokratyczne.
- ☐ Większość Polaków (58%) nie zgadza się ze stwierdzeniem, że nie ma dla nich znaczenia, czy rządy są demokratyczne czy niedemokratyczne. Przeciwną opinię wyraża 29% dorosłych. Deklarowany poziom obojętności wobec demokracji jest najniższy z dotychczasowych.

Wybory zazwyczaj wpływają na poprawę opinii dotyczących demokracji i wzrost poziomu akceptacji tego ustroju. Fundamentalna demokratyczna procedura, jaką jest wybór reprezentantów, pozwala obywatelom bezpośrednio poczuć możliwość kształtowania polityki i oddziaływania na sferę publiczną. Ostatnie wybory charakteryzowały się znacznie wyższą niż poprzednio frekwencją i spowodowały istotne zmiany na scenie politycznej. Powstaje więc pytanie, czy łączą się one ze zmianą stosunku do demokracji jako idealnego ustroju i zmianą ocen funkcjonowania demokratycznych mechanizmów w życiu politycznym. W listopadowym sondażu¹, przeprowadzonym niespełna miesiąc po wyborach parlamentarnych, zapytaliśmy Polaków o opinie na temat demokracji.

OCENY DEMOKRACJI

Wyniki naszego badania w znacznym stopniu potwierdzają, że optymistyczne nastroje po wyborach² przekładają się na lepszą ocenę funkcjonowania demokracji. Zadowolenie z działania systemu demokratycznego deklaruje niemal połowa Polaków (46%), nieco mniejsza grupa zaś (42%) wyraża niezadowolenie.

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (210) zrealizowano w dniach 10–15 listopada 2007 roku na liczącej 863 osoby reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

² Zob. komunikat CBOS „Optymistyczne nastroje społeczne po wyborach parlamentarnych”, listopad 2007.

Porównując te wyniki z poprzednimi pomiarami można powiedzieć, że zadowolenie z demokracji nigdy dotąd nie było tak powszechne jak obecnie. Bez wątpienia dużą rolę odgrywają tu nastroje powyborcze, niemniej należy podkreślić, że przy okazji poprzednich wyborów (w latach 2000, 2001 i 2005) – zarówno prezydenckich, jak i parlamentarnych – poziom zadowolenia z demokracji w naszym kraju był jednak niższy od obecnego (różnica od 9 do 14 punktów procentowych).

Tabela 1

Czy, ogólnie rzecz biorąc, jest Pan(i) zadowolony(a) czy też niezadowolony(a) ze sposobu, w jaki funkcjonuje demokracja w naszym kraju?	Wskazania respondentów według terminów badań																							
	XI '93	V '95	X '95	XI '96	X '97	V '98	III '99	XII '99	IV '00	X '00	XI '01	III '02	III '03	VII '03	V '04	XI '04	IX '05	XI '05	II '06	XI '06	IV '07	V '07	XI '07	
	w procentach																							
Zadowolony(a)	36	24	30	44	40	41	28	35	27	37	34	24	22	20	21	26	32	34	40	30	31	32	46	
Niezadowolony(a)	52	67	58	47	50	46	62	56	64	51	53	64	67	71	68	63	58	56	46	58	59	54	42	
Trudno powiedzieć	12	9	12	9	10	13	10	9	9	12	14	12	11	9	11	12	10	10	14	12	10	14	12	

Percepcja i ocena funkcjonowania demokracji związana jest z wiekiem, typem miejsca zamieszkania, poziomem wykształcenia, sytuacją materialną, religijnością oraz poglądami politycznymi respondentów. Młodszy badani, w tym uczniowie i studenci, częściej niż starsze pokolenia deklarują zadowolenie z demokracji. Pozytywnemu stosunkowi do funkcjonowania ustroju demokratycznego sprzyja również wyższe wykształcenie, dochody powyżej 1200 zł na osobę w gospodarstwie domowym oraz dobra ocena własnych warunków materialnych. Należy również dodać, że istnieje istotny statystycznie związek między zadowoleniem z działania demokracji a pozytywną oceną obecnej sytuacji gospodarczej, a także sytuacji politycznej w kraju³. Na lepsze postrzeganie demokracji wpływa również pozytywna samoocena jakości życia własnej rodziny⁴. Demokratyczną praktykę lepiej oceniają też mieszkańcy większych miast. Zadowolenie z demokracji relatywnie częściej wyrażają osoby

³ Współczynniki r Pearsona wynoszą odpowiednio: 0,281 i 0,221.

⁴ Pearsona r=0,195.

praktykujące niż niezaangażowane religijnie. Ponadto lepsze oceny nieco częściej wystawiają badani o prawicowych poglądach politycznych niż ci, którzy utożsamiają się z lewicą lub centrum. W elektoratach partyjnych opinie na ten temat nie są znacząco zróżnicowane. Funkcjonowanie demokracji w naszym kraju najlepiej oceniają zwolennicy LiD, a najgorzej – osoby, które nie uczestniczyły w październikowych wyborach parlamentarnych.

Tabela 2

Elektoraty partyjne	Czy, ogólnie rzecz biorąc, jest Pan(i) zadowolony(a) czy też niezadowolony(a) ze sposobu, w jaki funkcjonuje demokracja w naszym kraju?		
	Tak	Nie	Trudno powiedzieć
	w procentach		
PO	51	37	12
PiS	49	40	11
PSL	42	43	15
LiD	57	37	6
Nie głosujący	37	49	14

Ankietowanych poprosiliśmy o określenie poziomu zaawansowania przemian ustrojowych w Polsce. Interesowały nas dwa, w praktyce mocno ze sobą powiązane, wymiary transformacji – polityczny i gospodarczy.

Zacznijmy od aspektu politycznego. Jedna trzecia ankietowanych (33%) jest zdania, że polski system polityczny znajduje się dokładnie w połowie drogi między ustrojem niedemokratycznym a demokratycznym. Taka sama liczebnie grupa (33%) uważa, że bliżej nam do systemu demokratycznego, natomiast co czwarty respondent (24%) – że do niedemokratycznego. Od 1993 roku stopniowo, choć z pewnymi wahaniami, rośnie liczba osób, które dostrzegają postęp w rozwoju demokracji, jednocześnie maleje odsetek badanych uważających Polskę za kraj niedemokratyczny.

Tabela 3

Zaawansowanie przemian polskiego systemu politycznego	Wskazania respondentów według terminów badań						
	IV '93	IX '96	V '98	III '99	V '04	II '06	XI '07
	w procentach						
Bliżej systemu niedemokratycznego	39	33	35	31	42	33	24
W połowie drogi	24	29	32	30	26	27	33
Bliżej systemu demokratycznego	22	25	21	26	18	25	33
Trudno powiedzieć	15	13	12	13	14	15	10

Ocena zaawansowania przemian polskiego systemu politycznego jest silnie (i istotnie statystycznie) związana z percepcją funkcjonowania demokracji w naszym kraju⁵. Zadowolenie z działania demokracji sprzyja postrzeganiu ustroju politycznego w Polsce jako bardziej zaawansowanego w przemianach demokratycznych. Niewykluczone, że zależność ta działa odwrotnie – lepsza ocena demokratycznej praktyki może w pewnym stopniu wynikać z przekonania, że żyjemy w ustroju zmierzającym do pełnej demokracji.

Opinię, że polska gospodarka jest bliżej gospodarki rynkowej, podzieliła niemal połowa badanych (49%). Ponad jedna czwarta (27%) uważa, że transformacja gospodarcza znajduje się w połowie drogi między gospodarką socjalistyczną a rynkową. Niewielu ankietowanych (13%) sytuuje obecny system gospodarczy bliżej gospodarki socjalistycznej. W stosunku do wcześniejszych pomiarów znacznie umocniła się opinia o rynkowym charakterze polskiej gospodarki.

Tabela 4

Zaawansowanie przemian w polskiej gospodarce	Wskazania respondentów według terminów badań						
	IV '93	IX '96	V '98	III '99	V '04	II '06	XI '07
	w procentach						
Bliżej gospodarki socjalistycznej	39	25	17	14	20	17	13
W połowie drogi	25	33	32	28	26	27	27
Bliżej gospodarki rynkowej	18	28	39	46	38	40	49
Trudno powiedzieć	18	14	12	12	16	16	11

Opinie o rozwoju demokracji i rozwoju gospodarki wolnorynkowej są ze sobą silnie powiązane⁶. Nieco słabszy, choć również istotny statystycznie związek zachodzi między oceną demokratycznej praktyki a opinią o zaawansowaniu przemian rynkowych – pozytywna ocena demokracji sprzyja przekonaniu o rozwoju gospodarki rynkowej⁷.

POSTAWY WOBEC DEMOKRACJI

Z pomiarów, jakie prowadzimy niemal od początku lat dziewięćdziesiątych, wynika, że większość społeczeństwa popiera demokratyczne formy rządzenia. Obecnie prawie trzy czwarte Polaków (74%) – więcej niż kiedykolwiek wcześniej – deklaruje, iż zgadza się z opinią, że demokracja ma przewagę nad wszelkimi innymi formami rządów.

⁵ Pearsona $r=0,412$.

⁶ Pearsona $r=0,429$.

⁷ Pearsona $r=0,196$.

Jedynie co dziewiąty ankietowany (11%) kwestionuje ten pogląd. Podobnie jak oceny funkcjonowania demokracji w naszym kraju, ogólne postawy prodemokratyczne są najsilniejsze od czasu, kiedy zaczęliśmy je mierzyć.

Tabela 5

Czy zgadza się Pan(i) czy też nie zgadza ze stwierdzeniem, że demokracja ma przewagę nad wszelkimi innymi formami rządów?	Wskazania respondentów według terminów badań																		
	X '92	VI '93	XI '93	V '95	IX '95	X '95	XI '96	X '97	III '99	IV '00	X '00	XI '01	III '02	V '04	II '06	XI '06	IV '07	V '07	XI '07
	w procentach																		
Zgadzam się	52	62	61	67	61	71	67	63	64	71	70	63	66	60	61	62	63	59	74
Nie zgadzam się	15	11	16	17	17	12	12	16	19	12	12	17	14	18	15	18	16	19	11
Trudno powiedzieć	33	27	23	16	22	17	21	21	17	17	18	20	20	22	24	20	21	22	15

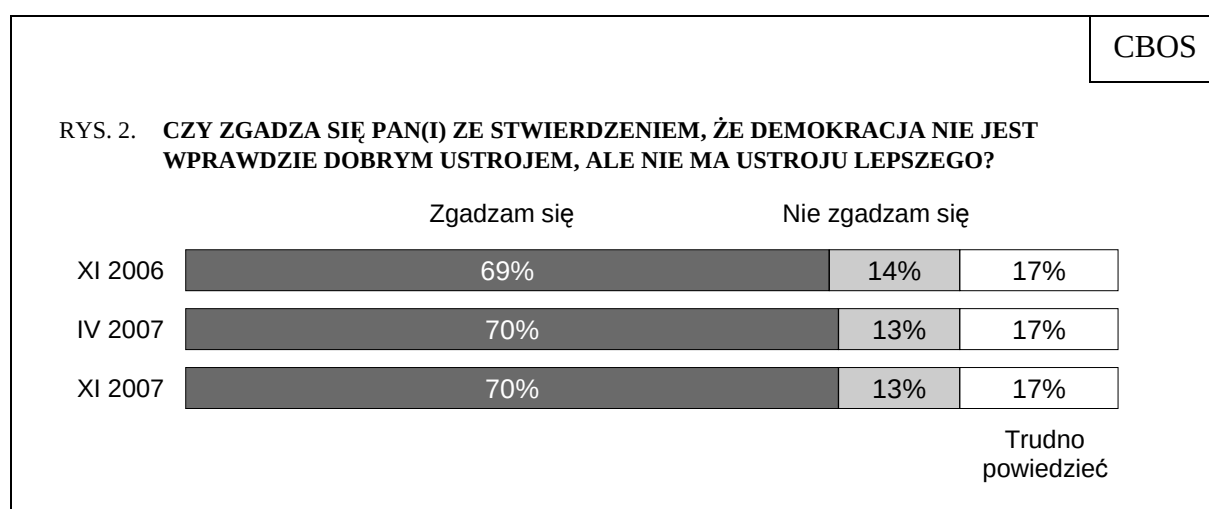
Wszystkie analizowane grupy społeczno-demograficzne w większości podzielają przekonanie o wyższości demokracji nad innymi formami sprawowania władzy. Relatywnie często aprobatę wyrażają najmłodszy ankietowani, uczniowie i studenci oraz osoby z wykształceniem wyższym i średnim. Akceptacja przewagi demokracji nad innymi systemami rządzenia jest w sposób istotny statystycznie związana z dobrą oceną obecnej sytuacji gospodarczej oraz politycznej⁸. Poglądy polityczne badanych nie różnicują znacząco stosunku do demokracji. Można jedynie zauważyć, że utożsamiający się z prawicą nieco częściej niż osoby o przekonaniach lewicowych lub centrowych aprobuje demokrację. Również elektoratów partyjnych nie różnicuje istotnie stopień akceptacji idei rządów demokratycznych.

Tabela 6

Elektoraty partyjne	Czy zgadza się Pan(i) czy też nie zgadza ze stwierdzeniem, że demokracja ma przewagę nad wszelkimi innymi formami rządów?		
	Zgadzam się	Nie zgadzam się	Trudno powiedzieć
	w procentach		
PO	80	10	10
PiS	76	11	13
PSL	82	10	8
LiD	73	17	11
Niegłosujący	66	11	23

⁸ Współczynniki r Pearsona wynoszą odpowiednio: 0,177 i 0,164.

Aprobatę poglądu, że demokracja nie jest wprawdzie dobrym ustrojem, ale najlepszym z możliwych, deklaruje 70% Polaków. Niewielka grupa (13%) nie zgadza się z tym stwierdzeniem. W stosunku do badań przeprowadzonych w listopadzie 2006 roku oraz w kwietniu bieżącego roku nie odnotowujemy zmian w społecznym postrzeganiu demokracji jako ustroju niepozbawionego wad, ale lepszego od innych. Co ciekawe jednak, w ostatnich latach więcej respondentów akceptowało to stwierdzenie, niż wyrażało przekonanie, że demokracja ma przewagę nad wszystkimi innymi formami rządów. Obecnie jest odwrotnie. Prawdopodobnie większą powszechność bezwarunkowej akceptacji demokracji należy przypisać optymistycznym nastrojom społecznym po wyborach.

Pod względem aprobaty demokracji jako optymalnej formy rządów wyróżniają się ankietowani najlepiej wykształceni i, co z tym związane, najlepiej zarabiający. Osoby deklarujące najniższe dochody *per capita* oraz robotnicy niewykwalifikowani relatywnie często negują ten pogląd na demokrację. Dezaprobatą demokracji wiąże się ze złą oceną sytuacji politycznej oraz gospodarczej⁹.

Aprobatę stwierdzenia, że demokracja nie jest wprawdzie pozbawiona wad, ale nie ma ustroju lepszego od niej, najczęściej wyrażają osoby, które w wyborach parlamentarnych głosowały na LiD oraz PSL, najrzadziej zwolennicy PiS.

⁹ Współczynniki r Pearsona wynoszą odpowiednio: 0,106 i 0,101.

Tabela 7

Elektoraty partyjne	Czy zgadza się Pan(i) ze stwierdzeniem, że demokracja nie jest wprawdzie dobrym ustrojem, ale nie ma ustroju lepszego?		
	Zgadzam się	Nie zgadzam się	Trudno powiedzieć
	w procentach		
PO	74	13	13
PiS	70	17	13
PSL	79	12	9
LiD	80	12	8
Niegłosujący	63	12	25

Interesowało nas również to, w jakim stopniu Polacy utożsamiają się z wartościami demokratycznymi – czy są one dla nich istotne czy też obojętne? Prawie trzy piąte ankietowanych (58%) nie zgadza się ze stwierdzeniem, że dla ludzi takich jak oni nie ma znaczenia, czy rządy są demokratycznie czy niedemokratyczne. Nieco ponad jedna czwarta Polaków (29%) nie utożsamia się z systemem demokratycznym. Powyborcze opinie są więc wyjątkowo korzystne dla demokracji – w stosunku do poprzednich sondaży znacznie zmniejszyła się grupa osób nieidentyfikujących się z wartościami demokratycznymi. Po raz pierwszy, odkąd monitorujemy tę kwestię, ponad połowie Polaków nie jest obojętna forma sprawowania władzy.

Tabela 8

Czy zgadza się Pan(i) ze stwierdzeniem: dla ludzi takich jak ja nie ma w gruncie rzeczy znaczenia, czy rządy są demokratyczne czy niedemokratyczne?	Wskazania respondentów według terminów badań										
	X '92	VI '93	V '95	III '99	X '00	III '02	V '04	IX '05	XI '06	IV '07	XI '07
	w procentach										
Zgadzam się	44	44	45	41	38	49	42	50	42	43	29
Nie zgadzam się	36	40	45	45	47	40	43	39	44	46	58
Trudno powiedzieć	20	15	10	14	15	11	15	11	14	11	13

Postawą alienacyjną częściej charakteryzują się osoby ze starszych grup wiekowych, relatywnie często także rolnicy, robotnicy niewykwalifikowani, respondenci najmniej zarabiający i źle oceniający własne warunki materialne. Wpływ na taką postawę mają złe oceny obecnej sytuacji gospodarczej i politycznej w kraju oraz negatywne opinie o sytuacji życiowej własnej rodziny¹⁰.

¹⁰ Współczynniki r Pearsona wynoszą odpowiednio: 0,181, 0,098 i 0,131.

Z demokracją rzadziej identyfikują się osoby o poglądach lewicowych i centrowych niż badani o orientacji prawicowej. Jeśli chodzi o elektoraty partyjne, wyborcy PSL częściej niż zwolennicy pozostałych ugrupowań nie przykładają większej wagi do ustroju państwa. Ponadto osoby niegłoszące w ostatnich wyborach w mniejszym stopniu niż te, które w październiku poszły do urn, identyfikują się z wartościami i instytucjami demokratycznymi.

Tabela 9

Elektoraty partyjne	Czy zgadza się Pan(i) ze stwierdzeniem: dla ludzi takich jak ja nie ma w gruncie rzeczy znaczenia, czy rządy są demokratyczne czy niedemokratyczne?		
	Zgadzam się	Nie zgadzam się	Trudno powiedzieć
	w procentach		
PO	24	69	7
PiS	24	62	13
PSL	36	55	9
LiD	25	66	9
Niegłosujący	35	45	20

Prawie co trzeci Polak (31%) przyznaje, że w pewnych okolicznościach rządy niedemokratyczne mogą być bardziej pożądane niż demokratyczne. Niespełna połowa społeczeństwa (48%) sprzeciwia się niedemokratycznym formom rządzenia. Obecny poziom sprzeciwu wobec rządów niedemokratycznych jest najwyższy, odkąd monitorujemy tę kwestię, czyli od końca 1992 roku.

Tabela 10

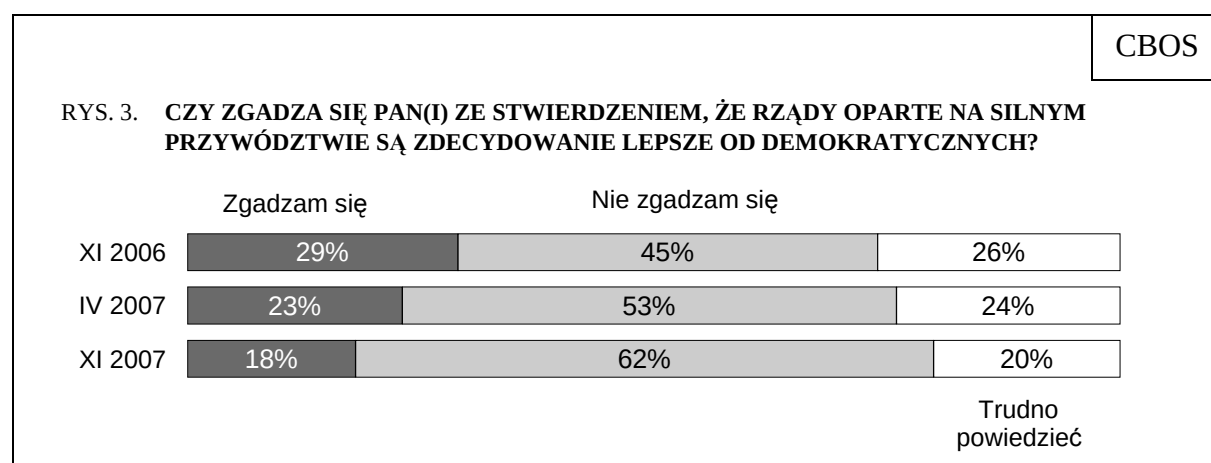
Czy zgadza się Pan(i) ze stwierdzeniem, że niekiedy rządy niedemokratyczne mogą być bardziej pożądane niż demokratyczne?	Wskazania respondentów według terminów badań															
	X '92	VI '93	XI '93	V '95	IX '95	X '95	XI '96	X '97	III '99	X '00	III '02	V '04	IX '05	XI '06	IV '07	XI '07
	w procentach															
Zgadzam się	36	45	45	47	44	35	46	38	41	37	43	42	52	40	36	31
Nie zgadzam się	26	26	29	32	30	41	31	38	36	39	33	30	27	35	40	48
Trudno powiedzieć	38	29	26	21	26	24	23	24	23	24	24	28	21	25	24	21

Brak przyzwolenia na niedemokratyczne formy rządów najczęstszy jest wśród osób z wyższym wykształceniem, kadry kierowniczej i inteligencji oraz pracowników umysłowych niższego szczebla. Robotnicy niewykwalifikowani stosunkowo często skłonni byłiby przystać na rządy niedemokratyczne. Aprobacie omawianego stwierdzenia sprzyja, co uzasadnione, niezadowolenie z funkcjonowania demokracji w naszym kraju¹¹. W elektoratach partyjnych stosunek do tej kwestii jest dość jednolity, jedynie wyborcy PO i LiD w większości nie zaakceptowaliby odejścia od demokratycznej formy rządów.

Tabela 11

Elektoraty partyjne	Czy zgadza się Pan(i) ze stwierdzeniem, że niekiedy rządy niedemokratyczne mogą być bardziej pożądane niż demokratyczne?		
	Zgadzam się	Nie zgadzam się	Trudno powiedzieć
	w procentach		
PO	32	55	13
PiS	29	47	24
PSL	38	45	17
LiD	36	54	10
Niegłosujący	27	42	30

W ciągu ostatniego roku zmalała aprobata rządów opartych na silnym przywództwie. Pod koniec 2006 roku autorytarne formy sprawowania władzy zaakceptowałoby 29% ankietowanych, w kwietniu tego roku przystałoby na nie prawie co czwarty respondent (23%), obecnie zaś niespełna co piąty (18%). Większość społeczeństwa (62%) wyraża dezaprobatę rządów opartych na silnym przywództwie.

¹¹ Pearsona $r=0,103$

Nieakceptowanie rządów opartych na silnym przywództwie jest tym częstsze, im wyższe wykształcenie badanych. Pozostałe aspekty społeczno-demograficzne, w tym również poglądy polityczne, nie różnicują opinii Polaków w znaczącym stopniu. Nie odnotowujemy też silnych zróżnicowań ze względu na preferencje partyjne w ostatnich wyborach.

Tabela 12

Elektoraty partyjne	Czy zgadza się Pan(i) ze stwierdzeniem, że rządy oparte na silnym przywództwie są zdecydowanie lepsze od demokratycznych?		
	Zgadzam się	Nie zgadzam się	Trudno powiedzieć
	w procentach		
PO	15	70	15
PiS	17	64	19
PSL	16	67	17
LiD	24	58	18
Niegłosujący	20	52	28

Październikowe wybory miały znaczny wpływ na poprawę społecznej percepcji ustroju demokratycznego. Obecnie opinie są wyjątkowo przychylne demokracji – w zakresie zarówno sposobu jej funkcjonowania, jak i stosunku do niej jako formuły rządzenia. Jednocześnie wzrosła niechęć do rządów niedemokratycznych i autorytarnych form sprawowania władzy. Aby jednak precyzyjnie ocenić kondycję demokracji w Polsce, należy poczekać, aż społeczeństwo „ochłonie” po wyborach i zmianach na scenie politycznej.

Opracował
Michał FELIKSIĄK

A N E K S

Tabela 1. Czy, ogólnie rzecz biorąc, jest Pan(i) zadowolony(a)
czy też niezadowolony(a) ze sposobu, w jaki funkcjonuje
demokracja w naszym kraju?

(%)

	Zadowolony(a)	Niezadowolony(a)	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	46	42	12	862
Płeć				
Mężczyźni	48	42	10	407
Kobiety	44	42	14	455
Wiek				
18-24 lat	50	39	11	125
25-34	50	38	12	157
35-44	47	41	12	129
45-54	47	43	10	162
55-64	40	47	13	143
65 lat i więcej	41	42	16	146
Miejsce zamieszkania				
Wieś	41	42	16	325
Miasto do 20 tys.	44	45	11	114
20-100 tys.	44	45	11	168
101-500 tys.	56	32	11	134
501 tys. i więcej mieszk.	51	43	6	121
Wykształcenie				
Podstawowe	42	41	17	234
Zasadnicze zawodowe	43	43	15	221
Średnie	45	46	9	289
Wyższe	61	31	8	118
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	56	35	9	53
Prac. umysł. niż. szczebla	46	46	9	74
Pracownicy fiz.- umysł.	47	44	9	67
Robotnicy wykwalifikowani	52	41	7	82
Robotnicy niewykwalifik.	38	57	5	49
Rolnicy	29	44	27	46
Pracujący na własny rach.	58	36	6	43
Bierni zawodowo				
Renciści	41	34	25	64
Emeryci	44	44	13	204
Uczniowie i studenci	60	34	6	59
Bezrobotni	46	37	16	75
Gospodynie domowe i inni	37	47	16	45
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	44	44	12	123
spółce właścicieli				
prywatnych i państwa	49	43	7	58
sekt. pryw. poza rolnict.	52	43	6	197
prywatnym gosp. rolnym	30	45	25	52
Dochody na jedną osobę				
Do 300 zł	40	49	11	56
301-500	46	41	13	115
501-900	43	45	12	186
901-1200	47	46	7	98
Powyżej 1200 zł	58	31	11	102
Ocena własnych war. mater.				
Złe	38	49	13	213
Średnie	44	43	14	382
Dobre	55	35	10	267
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	52	34	14	51
Raz w tygodniu	49	38	13	422
1-2 razy w miesiącu	41	45	14	152
Kilka razy w roku	45	46	9	137
W ogóle nie uczestniczy	38	51	11	99
Poglądy polityczne				
Lewica	48	43	8	120
Centrum	47	41	12	227
Prawica	55	38	7	301
Trudno powiedzieć	31	47	22	214

Tabela 2. Czy zgadza się Pan(i) czy też nie zgadza ze stwierdzeniem,
że **demokracja ma przewagę nad wszelkimi innymi formami rządów?**

(%)

	Zgadzam się	Nie zgadzam się	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	74	11	15	863
Płeć				
Mężczyźni	76	15	9	408
Kobiety	72	7	21	455
Wiek				
18-24 lat	81	9	10	125
25-34	77	11	12	158
35-44	75	13	12	129
45-54	72	14	15	162
55-64	74	11	15	143
65 lat i więcej	66	8	26	146
Miejsce zamieszkania				
Wieś	72	8	20	326
Miasto do 20 tys.	77	12	11	114
20-100 tys.	71	16	13	168
101-500 tys.	76	10	14	134
501 tys. i więcej mieszk.	78	12	10	121
Wykształcenie				
Podstawowe	62	12	26	234
Zasadnicze zawodowe	71	14	15	221
Średnie	80	9	11	290
Wyższe	88	8	4	118
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	79	14	7	53
Prac.umysł.niż.szczebla	85	10	5	74
Pracownicy fiz.- umysł.	77	9	14	67
Robotnicy wykwalifikowani	75	14	11	83
Robotnicy niewykwalifik.	66	22	12	49
Rolnicy	70	11	20	46
Pracujący na własny rach.	75	15	10	43
Bierni zawodowo				
Renciści	60	16	24	64
Emeryci	70	8	23	204
Uczniowie i studenci	84	10	6	59
Bezrobotni	76	11	12	75
Gospodynie domowe i inni	73	4	23	45
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	79	9	12	123
spółce właścicieli				
prywatnych i państwa	71	17	11	58
sekt. pryw. poza rolnict.	78	14	8	199
prywatnym gosp. rolnym	68	9	22	52
Dochody na jedną osobę				
Do 300 zł	74	13	13	56
301-500	74	9	17	115
501-900	75	10	14	188
901-1200	77	11	12	98
Powżej 1200 zł	82	8	10	102
Ocena własnych war. mater.				
Złe	68	14	18	213
Średnie	74	7	18	383
Dobre	77	14	8	267
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	71	5	23	51
Raz w tygodniu	75	10	15	422
1-2 razy w miesiącu	70	12	18	152
Kilka razy w roku	74	13	14	138
W ogóle nie uczestniczy	75	16	9	99
Poglądy polityczne				
Lewica	77	14	9	120
Centrum	77	13	10	227
Prawica	81	9	10	302
Trudno powiedzieć	58	10	32	214

Tabela 3. Czy zgadza się Pan(i) czy też nie zgadza ze stwierdzeniem, że **demokracja nie jest wprawdzie dobrym ustrojem, ale nie ma ustroju lepszego?**

(%)

	Zgadzam się	Nie zgadzam się	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	70	13	17	863
Płeć				
Mężczyźni	76	14	10	408
Kobiety	64	13	23	455
Wiek				
18-24 lat	65	17	18	125
25-34	71	15	14	158
35-44	71	15	14	129
45-54	72	12	16	162
55-64	72	12	15	143
65 lat i więcej	65	10	25	146
Miejsce zamieszkania				
Wieś	65	11	24	326
Miasto do 20 tys.	74	14	11	114
20-100 tys.	69	19	13	168
101-500 tys.	72	11	17	134
501 tys. i więcej mieszk.	77	14	9	121
Wykształcenie				
Podstawowe	62	12	27	234
Zasadnicze zawodowe	67	16	17	221
Średnie	72	14	14	290
Wyższe	85	11	5	118
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	84	10	6	53
Prac.umysł.niż.szczebla	77	16	7	74
Pracownicy fiz.- umysł.	75	13	11	67
Robotnicy wykwalifikowani	76	9	15	83
Robotnicy niewykwalifik.	63	24	13	49
Rolnicy	57	18	25	46
Pracujący na własny rach.	79	12	10	43
Bierni zawodowo				
Renciści	66	9	25	64
Emeryci	65	11	23	204
Uczniowie i studenci	67	17	16	59
Bezrobotni	70	15	14	75
Gospodynie domowe i inni	58	16	26	45
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	75	15	10	123
spółce właścicieli				
prywatnych i państwa	75	8	17	58
sekt. pryw. poza rolnict.	74	13	13	199
prywatnym gosp. rolnym	57	17	26	52
Dochody na jedną osobę				
Do 300 zł	59	24	17	56
301-500	69	11	20	115
501-900	72	11	18	188
901-1200	77	9	14	98
Powyżej 1200 zł	84	9	7	102
Ocena własnych war. mater.				
Złe	67	16	18	213
Średnie	70	10	20	383
Dobre	71	17	12	267
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	71	9	19	51
Raz w tygodniu	66	15	18	422
1-2 razy w miesiącu	70	11	18	152
Kilka razy w roku	74	11	15	138
W ogóle nie uczestniczy	74	15	11	99
Poglądy polityczne				
Lewica	79	12	9	120
Centrum	73	14	13	227
Prawica	75	16	10	302
Trudno powiedzieć	54	10	36	214

Tabela 4. Czy zgadza się Pan(i) czy też nie zgadza ze stwierdzeniem:
**dla ludzi takich jak ja nie ma w gruncie rzeczy znaczenia,
czy rządy są demokratyczne czy niedemokratyczne?**

(%)

	Zgadzam się	Nie zgadzam się	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	29	58	13	863
Płeć				
Mężczyźni	29	60	11	408
Kobiety	28	56	15	455
Wiek				
18-24 lat	26	61	13	125
25-34	22	65	13	158
35-44	20	70	10	129
45-54	35	56	10	162
55-64	33	53	14	143
65 lat i więcej	34	46	20	146
Miejsce zamieszkania				
Wieś	33	47	20	326
Miasto do 20 tys.	23	67	10	114
20-100 tys.	26	64	10	168
101-500 tys.	33	57	9	134
501 tys.i więcej mieszk.	18	75	7	121
Wykształcenie				
Podstawowe	40	41	19	234
Zasadnicze zawodowe	30	53	16	221
Średnie	25	64	11	290
Wyższe	11	87	2	118
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	14	84	2	53
Prac.umysł.niż.szczebła	16	78	5	74
Pracownicy fiz.- umysł.	25	64	11	67
Robotnicy wykwalifikowani	26	63	11	83
Robotnicy niewykwalifik.	37	52	11	49
Rolnicy	38	48	14	46
Pracujący na własny rach.	20	68	11	43
Bierni zawodowo				
Renciści	45	39	15	64
Emeryci	32	49	20	204
Uczniowie i studenci	26	66	8	59
Bezrobotni	33	51	16	75
Gospodynie domowe i inni	22	57	21	45
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	23	72	5	123
spółce właścicieli				
prywatnych i państwa	20	69	11	58
sekt. pryw. poza rolnict.	21	68	11	199
prywatnym gosp. rolnym	37	45	18	52
Dochody na jedną osobę				
Do 300 zł	41	44	15	56
301-500	32	59	10	115
501-900	29	58	13	188
901-1200	23	69	8	98
Powyżej 1200 zł	28	67	5	102
Ocena własnych war. mater.				
Złe	36	49	15	213
Średnie	28	57	15	383
Dobre	23	68	9	267
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	31	47	22	51
Raz w tygodniu	28	58	14	422
1-2 razy w miesiącu	29	56	15	152
Kilka razy w roku	30	60	11	138
W ogóle nie uczestniczy	25	67	8	99
Poglądy polityczne				
Lewica	33	61	6	120
Centrum	33	59	8	227
Prawica	22	69	9	302
Trudno powiedzieć	31	40	29	214

Tabela 5. Czy zgadza się Pan(i) czy też nie zgadza ze stwierdzeniem, że **niekiedy rządy niedemokratyczne mogą być bardziej pożądane niż demokratyczne?**

(%)

	Zgadzam się	Nie zgadzam się	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	31	48	21	863
Płeć				
Mężczyźni	37	48	16	408
Kobiety	26	48	25	455
Wiek				
18-24 lat	32	53	15	125
25-34	25	56	19	158
35-44	36	48	16	129
45-54	32	49	20	162
55-64	36	41	24	143
65 lat i więcej	28	40	31	146
Miejsce zamieszkania				
Wieś	31	41	28	326
Miasto do 20 tys.	29	54	17	114
20-100 tys.	32	50	19	168
101-500 tys.	33	49	18	134
501 tys. i więcej mieszk.	31	56	13	121
Wykształcenie				
Podstawowe	34	36	30	234
Zasadnicze zawodowe	33	44	24	221
Średnie	30	53	16	290
Wyższe	25	65	10	118
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	26	65	9	53
Prac.umysł.niż.szczebla	24	60	17	74
Pracownicy fiz.- umysł.	29	51	20	67
Robotnicy wykwalifikowani	33	52	15	83
Robotnicy niewykwalifik.	43	45	12	49
Rolnicy	31	45	24	46
Pracujący na własny rach.	36	53	10	43
Bierni zawodowo				
Renciści	26	37	37	64
Emeryci	33	39	28	204
Uczniowie i studenci	30	60	10	59
Bezrobotni	29	49	22	75
Gospodynie domowe i inni	35	33	31	45
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	29	60	11	123
spółce właścicieli				
prywatnych i państwa	33	50	17	58
sekt. pryw. poza rolnict.	32	52	16	199
prywatnym gosp. rolnym	28	41	31	52
Dochody na jedną osobę				
Do 300 zł	36	42	22	56
301-500	35	42	24	115
501-900	31	48	21	188
901-1200	30	51	19	98
Powżej 1200 zł	30	57	13	102
Ocena własnych war. mater.				
Złe	32	44	24	213
Średnie	31	46	23	383
Dobre	30	54	15	267
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	35	35	30	51
Raz w tygodniu	29	49	22	422
1-2 razy w miesiącu	33	42	25	152
Kilka razy w roku	33	49	17	138
W ogóle nie uczestniczy	35	55	10	99
Poglądy polityczne				
Lewica	33	53	14	120
Centrum	37	51	13	227
Prawica	29	54	17	302
Trudno powiedzieć	27	34	39	214

Tabela 6. Czy zgadza się Pan(i) czy też nie zgadza ze stwierdzeniem, że **rzędy oparte na silnym przywództwie są zdecydowanie lepsze od demokratycznych?**

(%)

	Zgadzam się	Nie zgadzam się	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	18	62	20	863
Płeć				
Mężczyźni	18	67	15	408
Kobiety	18	56	25	455
Wiek				
18-24 lat	16	67	16	125
25-34	14	69	17	158
35-44	16	67	18	129
45-54	19	61	20	162
55-64	22	56	22	143
65 lat i więcej	23	48	29	146
Miejsce zamieszkania				
Wieś	16	55	30	326
Miasto do 20 tys.	21	71	9	114
20-100 tys.	17	65	18	168
101-500 tys.	22	63	15	134
501 tys. i więcej mieszk.	21	63	16	121
Wykształcenie				
Podstawowe	20	48	32	234
Zasadnicze zawodowe	23	56	22	221
Średnie	17	67	16	290
Wyższe	10	84	6	118
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	7	89	5	53
Prac.umysł.niż.szczebła	9	75	16	74
Pracownicy fiz.- umysł.	20	67	13	67
Robotnicy wykwalifikowani	17	66	18	83
Robotnicy niewykwalifik.	25	63	13	49
Rolnicy	12	62	25	46
Pracujący na własny rach.	30	59	11	43
Bierni zawodowo				
Renciści	21	51	28	64
Emeryci	23	48	29	204
Uczniowie i studenci	17	70	13	59
Bezrobotni	13	65	22	75
Gospodynie domowe i inni	19	48	33	45
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	10	76	13	123
spółce właścicieli				
prywatnych i państwa	18	63	19	58
sekt. pryw. poza rolnict.	20	67	13	199
prywatnym gosp. rolnym	11	61	28	52
Dochody na jedną osobę				
Do 300 zł	21	55	24	56
301-500	20	61	20	115
501-900	15	63	22	188
901-1200	18	68	14	98
Powyżej 1200 zł	22	67	12	102
Ocena własnych war. mater.				
Złe	19	55	26	213
Średnie	19	60	22	383
Dobre	17	69	14	267
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	20	55	24	51
Raz w tygodniu	18	59	23	422
1-2 razy w miesiącu	19	61	20	152
Kilka razy w roku	16	69	15	138
W ogóle nie uczestniczy	20	61	18	99
Poglądy polityczne				
Lewica	21	67	12	120
Centrum	20	67	13	227
Prawica	19	66	16	302
Trudno powiedzieć	15	47	39	214